

Сунчица Денић

Педагошки факултет у Врању

Универзитет у Нишу

e-mail: suncicadenic@gmail.com

ЗАВЕТНА КОСОВСКА СЛИКА У ПОЕЗИЈИ МАНОЈЛА ЂОРЂЕВИЋА ПРИЗРЕНЦА

Апстракт: Манојло Ђорђевић Призренац¹ је песник, приповедач, драмски писац и путописац. Његова поезија и даље је најнедоступнији сегмент његовог стваралаштва. Налази се једино у листовима и часописима у другој половини 19. века. Песме је објављивао у „Босанској вили“, „Отаџбини“, „Србадији“, „Српском забавнику“, „Јавору“... Значајно место у Призренчевој поезији има косовски усуд, косовски мит, као и вера која се овде стапа са тежњом за правду, истину и љубав. Из туге и бунта због Косова и Метохије, његова поезија не припада чистој херојци, нити је устројена хајдучки и полетно. То је резигнирајуће и медитативно, болно и носталгично сећање на славну прошлост. Ова поезија израз је народног духа и времена које промовише атмосферу страдања и слободарства. Иако је ван интересовања новог читања, поезија Манојла Ђорђевића Призренца испуњава простор који је за историју косовско-метохијске књижевности, као и за целокупну историју српске књижевности од изузетне важности.

Кључне речи: Манојло Ђорђевић Призренац, поезија, косовски усуд, традиција, вера.

Манојло Ђорђевић Призренац зачетник је тзв. *новије* књижевности Косова и Метохије. Време које се везује за његов живот (1851–1896), као и време када пише и објављује (1868–1896) јесте, на неки начин, време конституисања, консолидације и пробоја српске књижевности са јужних простора и старосрбијанских тема у општу српску националну и литерарну свест XIX века. У основи књижевног рада Манојла Ђорђевића При-

1 Једна од најранијих биографских бележака о Призренцу је она коју је написао значајни културни радник из Чешке Јозеф Зденек Раушар. По њој се Манојло Ђорђевић Призренац родио 3. јануара 1851. године у Призрену, у Старој Србији. Када му је било пет година одлази у Београд (родитељи су били присиљени, прим. С.Д.). Путовао је по Европи, Русији и Балкану, а био је и уредник у Загребу. У младости је писао и објављивао песме. Објављивао их је по разним српским и чешким часописима, међу којима су: *Јавор*, *Млада Србадија*, *Отаџбина*, *Словенски свет*, *Панчеван*, *Световид*, *Босанска вила*, *Виенац*, и др. Већим делом писао је приповетке, и има их у великом броју. Стварао је и у драмској литератури, где је имао добре успехе. У прози је пренео оштар, слободнији дух. Осим значајног броја приповедака и песама, издвајају се књиге мемоарске, новинарске и историјске прозе и путописа, Призренац је написао драме: *Слободарку*, *Отровницу* (*Љубав и сујета*) и *Јасмину* и *Ирену*, *Златну гривну*. Објавио је више позоришних критика о делима славних људи Европе. Један је од оснивача Књижевно-уметничке заједнице (са Миланом Ђ. Милићевићем, Љубомиром Ковачевићем, Љубомиром Јовановићем, Хаимом Давичом, Илијом Вукићевићем, Ристом Одавићем и Симом Матавуљом), претече Друштва књижевника Србије и друштва новинара Србије. Умро је у Београду, 1896. године.

зренца је српско јужњачко биће, као што је и опште хуманистичко и национално опредељење. Причом и епским ставом он чини прошлост истинитијом, додирљивијом и вредном памћења. Патриотизам, осећање правде, истине и вере, чине трагичан хероизам и његових дела и његове личности.

Рођен је у Призрену, 1851. године. Призрен је напустио као четворогодишњи дечак када су се његови родитељи преселили у Београд. Међутим, љубав према родном крају и носталгију за остављеним завичајем он потврђује својим именом, додавши геопоетичку одредницу: *Призренац*. Безуспешно је једном (1888) покушао да посети Призрен (Вратила га је Турска полиција.), да би до краја живота жалио и певао о томе како му је највећа жеља да *слободан Срб је и Призрен град*. То је у песми *Сужањ у туђини*, у тамници у Прагу написао.

Ето разлога да овај, готово анониман писац за савремене књижевне посленике буде тема и спона новог виђења и разоткривања књижевно-историјских ситуација. Релативно кратак живот (45 година), те дело које није нашло неко високо место у вредновању, не оставља Манојла Ђорђевића Призренца више од сто двадесет година после смрти а да не привуче пажњу, као што и мами да се књижевна и културна јавност позабаве њиме. Можда је његова биографија, исто толико непозната, саставни део недопеваног стиха, незавршене приче, неизведене драме... Можда је резултат *неслободе*, његове личне и опште, као професионалне и естетске категорије.

Веома мало података има о животу Манојла Ђорђевића Призренца. Живео је у Београду, Загребу и Прагу. Био је болешљив, вредан и скроман. Последњих година живота радио је на месту шефа Прес-бироа. То је било много за такво нежно тело и ум, и крхко здравље, писали су његови савременици. Умро је у Београду, у Крунској улици, 1896. године. О његовој смрти писано је много; више је прилога објављено поводом смрти него за читав његов живот.

Остаје забележена једна занимљивост о којој је Призренац испричао Сими Матавуљу, што одређује неизбрисив део његовог необичног живота. У питању је сан који је Призренац уснио непосредно пред смрт, а који је 1896. године објавила *Босанска вила* у тексту поводом његове смрти. „Сам Манојло причаше једног дана“, преноси лист. „Ноћас сам сањао чудноват сан. Нашао сам се у цркви, у Призрену, свом родном мјесту. И ту изађоше пред мене у дугачкој поворци: цар Лазар, Краљевић Марко, српски светитељи, патријарси, митрополити и епископи. Између њих примјетих и митрополита Мраовића. Зачудих се кад видјех. Приступим к њему и запитам га: *Зар ви нијесте умрли, господине? Нијесам*, одговори ми. (...) И ја клекох онда пред њега и рекох: *Па, молим Вас, оче, благословите ме и учините да се већ једаред ослободим својих дугова!* Митрополит се на то насмијеша и рече: *Не бриге те, синко, за девет дана бићеи свега ријешен.*“² Деветог дана од сна, 23. јуна 1896. године, млади Призренац се упокојио, решен велике беде и сиротиње у којој је живео.

Песме је објављивао по многим листовима и часописима. За разлику од других дела која су имала друга, нова издања, песме су до данашњег дана расуте, а и што се тиче истраживача, као да нису побудиле довољно интересовања. Без обзира на извесан романтичарски занос и дух који носе, оне су битна књижевноисторијска вредност.

Управо са тог становишта од изузетног је значаја поема *Вилино коло или Смрт кнеза Михајла М. Обреновића III*. Није само у питању нов рукопис до кога смо дошли као ново, неоткривено дело почетком 2000-те године! То је првенац у стваралаштву М. Ђ.

2 *Босанска вила*, (1896). бр. 17.

Призренца, јер се до тог открића узимала као родоначелна година 1871, појављивањем његове приповетке *Потоњи Немањић*. **

Вилино коло је дело малог формата. Објављено је у Београду 1868. године, а посвећено СРБИНУ са којим, како каже, дели горку судбину поводом смрти кнеза Михаила М. Обреновића. Призренац, дубоко жалостан због народне трагедије, изражава дубоку бол. Поема је написана у десетерцу, а по тону могла би бити тужбалица јер носи, како песник каже, „црну песму а још црње гласе“. Испевана „на народну“, она говори о животу кнеза Михаила. Попут гуслара-наратора, са осцилирајућим тоном, сликом и звуком којим се, као у легендарним епским делима, словенском антитезом жели да драматично дочара догађај или лик о коме се пева, пише.

*Шта је оно на брду Авали?
Што се сјаји као јарко сунце?
У по ноћи у најгушћем мраку.
Да л` је пала звезда небеса?
Ил` је неко Божје чудовиште?
Нит` је пала звезда са небеса.
Нит` је оно Божје чудовиште.
Већ се беле сакупили виле.
Са Космаја, а и са Балкана.
С` Дурмитора и Шаре планине.
Сазвала их са Авале вила.
Тужним гласом и сузним очима,
Љуто цвилећ и у груди с` бијућ`.*

Тим стиховима Призренац жели да дочара бол српског народа који, како каже, хоће да „свисне“, препукне од туге за драгим кнезом Михајлом, којег је народ називао драгоценим накитом, драгуљем који је Србији донео многе успехе и велики углед. У традиционалном облику епске тужбалице, он набраја кнежеве врлине који је, између осталог, гладне нахранио, жедне напојио, сиротињу надгледао. У другом делу поеме Призренац улази у херојску поучавајућим тоном, како би се народ подигао у нове победе и нови живот. Песник каже да ће се сви молити да Србија створи могућност за напредак који ће се догодити ако се нађе неко са врлинама кнеза Михајла. У том делу поеме песник као да скреће са теме, туге за несталим кнезом већ, израженом дидактичком реториком улази у патетику, лишавајући себе и своје дело естетских порука.

Виши степен трагике постиже се баладичношћу, као у песми *Сужањ у туђини*, објављеној у *Отаџбини* 1880. године, а испеваној у десетерцу, са местимичним „испадима“ (стих је негде променљив, изосилабичан, иде од шестерца до деветерца). Песма има две слике, две упоредне радње, боље рећи, сцене које се преплићу. С једне стране, то је херојски поклич и устанак као израз протеста на реалност и вековно ропство а, с друге, то је немоћ сужња самог у туђини кога би и кап воде вратила у живот, а око кога је пуста тишина. Најгоре је пак што је у оковима, без снаге, препуштен суровости тиранина који се смеје над његовом судбином и судбином народа.

** Вишегодишњим истраживањем дошла сам до овог дела које је касније регистровано књизи о Призренцу, 2003. године (С. Д. *Књижевно дело Манојла Ђорђевића Призренца*)

*Страхота то је, гроза и ужас,
Ал` има гордих за које знам.
Кад ти се народ диже у славље,
А ти у тами ојађен...сам...*

Страдање би се могло спасити, чак и у тренуцима издисаја, само за неколико речи, за које се Богу моли да чује *Да слободан Срб је и Призрен град.*

*Од смрти, Боже, спаси ме сад –
Само док чујем веселе гласе:
Слободан Срб је и Призрен град.*

Као једна од првих објављених песама, *Сужањ у туђини* једна је од успелијих поетских остварења М. Ђ. Призренца, те се може о њој говорити као о програмској песми. Песник је снагом изузетно снажне и свеже емоције створио ове стихове од туге и суза. Речено је већ да „ови последњи стихови оправдавају тврдњу многих који М. Ђ. Призренца сматрају правим косовско-метохијским писцем. Осим што је то потврдио рођењем, он потврђује јаким, снажним поетским опредељењем: само да чује да је Србин слободан и да је слободан Призрен град, не жали што ће умрети.“³

Све потоње песме у мањој или већој мери жеља су за слободом и ослобођењем.

Једна од трију песама објављених у листу *Србадија* управо је песма *Србадија*, објављена 1881. године. Написана је у дванаестерцу, у четрнаест катрена. Песник опомиње да у том, 19. веку, у доба процвата људске свести и технологије, где се подразумева слобода за сваког човека, српски народ, како каже, прати *судба убога*, јер је на сваком кораку, на сваком месту, присутно страдање. Он се нада да ће доћи време када ће се исплатити *толики гробови народних патника* и те велике жртве.

У надахнутом опевању освете и непрестаном тежњом за слободом, из неколиких Призренчевих песама, револуционарност и патетика налик су на дела раних немачких романтичара, тј. предромантичара и њихових поклича, попут оних, окупљених око манифестног покрета *Силина и плаховитост*, или *Олуја и нагон*, или како су већ преведени на овим језицима, а можда познатијих под оригиналним именом: *Штурм унд драг*, у чијим делима доминира бунт и тежња за слободом.

У *Срећи Србиновој*, објављеној у *Србадији* исте 1881. године видна је основна тема његовог поетског бића, питајући се *шта је срећа човекова, ако Отаџбина крвари*. То је његово животно питање, суштинско питање његовог поетског дела и света, као што је то питање узрока свеколиког страдања. Срећа песникова престала је сазнањем да је његов народ роб, под теретом туђина који му, каже, „јоште копа гроб“. У незнању, опоменут је слепим гусларом и песмом о негдашњој слави и јунаштву, о моћи и благостању, о суровој судбини која прати његов народ. „Срећа ми паде ко пука сјен“, каже он, а остаје увек отворена рана за плач.

*Па зар је срећа, када крвници
Косовске земље газе ми рај?
Када је пусто, јадно и тужно,
где беше негда слава и сјај !*

3 Денић, С., 2003, стр. 40.

*Па докле тако? Зар није доста
Мучења дугог векова низ?
зар није пало толико жртава
Да се домаши слободе вис?*

„Косово, као персонификација великих, чак можда највећих људских мука и несрећа, централно је место у поезији М. Ђ. Призренца. Оно је персонификација отаџбинства и народољубља, које се у његовој поезији намећу како митске теме. Иако се често буди из тог ништавила, он пркосом проглашава време да ће се *скриштити сужањства ланци*“⁴...

Отац Јустин Поповић, сада Свети Јустин Ћелијски (и Врањски) пише да су косовски мученици кроз земаљско ишли ка небеско, „ кроз пролазно у непролазно, кроз смртно у бесмртно“⁵. Пишући о косовској истини и Видовдану, отац Јустин Поповић је наводио заслуге Св. Саве као родоначелника свега великог, називајући га *оцем видовданске етике*. Слично је писао када је о Алекси Шантићу писао, јер је и код Шантића отац Јустин препознавао светосавски и косовски пут, тзв. *народно Јеванђеље*. *Ми пут знамо, пут Богочовека*, пева Шантић, а отац Јустин сматра да је то, осим што је светосавски и косовски, пут *старозаветни и увек славни*; сунчан и Божји пут.

Скерлић је упоређивао поетско идентификовање наших песника тога периода са Косовом, говорећи да је као пожар Троје од кога се грчка литература хранила. „Као што је, по речима Теновим“, писао је Скерлић, „пожар Троје обасјавао целу грчку старину, тако је несрећа на Косову обасјавала целу српску и народну и уметничку поезију.“⁶

И последња песма у листу *Србадија* под називом *Круна*, објављена 1882. године говори о херојству српског народа, пре свега херојству из доба Немањића, али је изнад свега то хвалоспев снаге и моћи српства пре Косова (овде је Косово друго име за Косовски бој), дакле, пре распада земље и пре свесрпске пропасти. Од тада, каже Призренац, од кад туђинци одлучише да Србије нема, од кад „Косовим пољем протече крв“, од тада се стално и крвари. У овој се песми, као и у осталима, Призренац је и учитељ и ратник, духовни вођа који има лик Милошев и обилићевску визију. Песмом *Круна* он завршава слику о тешком косовском усуду, а наговештава нови ток и обрт, јер време долази да народ устане и дигне глас и спаси се ропства:

*И диже у вис знамење старо,
С остатком круне обнови сјај,
По целом Српству да буде знано:
Србија да ће учинити крај.*

*Невољи толкој родне јој браће
И да ће сложено ускорит дан.
Слободе Српске, - а Србин биће
У сјају круне чувен и знан.*

И Војислав Ђурић је националну трагедију видео у периоду под Немањићима, пишући да су „ђутњу драгог Бога изазвали цареви те лозе који су погазили закон, збацили

4 Денић 2003, 44.

5 Свети Јустин Поповић 2020, 138.

6 Скерлић 1966, 18.

владу и државу, крвнички се гонили, једни другима вадили очи. Косово је крај славе, јер је затим постала *жертва сва Србија до мора сињега*, и многи други крајеви.“⁷

Ђурић уз ову констатацију наводи пример Његоша и стихове из *Горског вијенца* да *Надање је наше закопано/ на Косово у једну гробницу*, те стихове *Ој Косово грдно судишите*, као и стихове *Ој проклета Косовска вечеро...* до оних: *Сам да Милош оста на сриједи...*

Уздизањем Милошевог подвига до највишег националног симбола и духовног мерила, Његош је поставио националну и моралну, витешку димензију нашег народа, питањем: *Су чим ћете изаћ пред Милоша?* То ће, такође, бити мерна скала вредности код Призренца у овом блоку песама, а нарочито у драми *Слободарка*. И ту је он, као Његош, идентификовао Милоша са најсветлијим божанством и највећим судијом, стављајући Милоша раме уз раме или чак испред, револуционарно проговоривши о богочовеку као носиоцу жртве и правде.

Миодраг Поповић, пише о везивању српских писаца за митску прошлост, спајајући митолошко и историјско у нове митопоетске целине, те каже да је „Косовски мит добио централно место у духовном животу српске интелигенције XIX века. (...) Временом он постаје саставни део њихове националне идеологије. Временом ће, такође, и Косовски мит постати духовни мост између грађанске интелигенције и још живих изданака бога Вида у нашем патријархално-херојском свету“.⁸

Манојло Ђорђевић Призренац као један од најзначајнијих и најстрадалнијих писаца у другој половини 19. века, носи косовску легенду као лични усуд, али и као идеал, као позив. Оно што га, делом, издваја од песника плача управо је поменути бунт који се из његових песама појављује као полетна и хајдучка идеја о окајању грехова предака, те се поставља као васпитач и вођа, духовни ратник Милошевог лика и обилићевске визије.

Међу последњим Призренчевим песмама је песма *Диж'мо, браћо, децу нашу*, објављена у *Босанској вили*, у Сарајеву, 1886. године. Она је на насловној страни, као и део приповетке *Мушкобана*.

И у њој, као у већини својих песама, Призренац остаје доследан својим емоцијама и националном програму. Поуком да *одоле муци свакој и да је своје сваки свој*, он посредно износи свој образовно-васпитни концепт тога програма, у коме је именитељ заједништво, љубав и слога, чиме ће се стварати здрави људи и чија ће снага бити спремна да се поје у *бој свети за дом мрет*. Васпитани у родољубљу и праведности они би, како идилично и, делом, утопијски тврди Призренац, допринели обнови своје земље и свог народа.

Оно што Призренац узима као мотив, делом је поштапалица у естетском смислу, јер усмерава ка традицији и анахроним песничким изразима. Знамо да су традиција и историјско *словословје* мач са две оштрице. У књизи *Има ли историја смисла ?* (Ima li istorija smisla?) Никола Милошевић говори о извесним противуречностима *историјске конструкције*. „С једне стране“, каже Милошевић, „требало би да је историја царство лудих и будаластих збивања. С друге стране и упркос томе, требало би да је управо она као таква пут што води у царство боже.“⁹

Код Призренца су врхови били изузетно оштри и у једном и у другом случају јер, традицију, како каже Славко Леовац, „не ловимо у оном што ми тражимо од ње; она је та која нас лови, хвата, својом притајеном ватром сажиже. Свеprisуство и доминација тога израза резултирају јаким ослоном на народну, и што се тиче стиха и метра, тема и

7 Ђурић 1980, 241.

8 Поповић 1977, 144.

9 Milošević 1998, 175.

мотива. Чак и јекавски вид био би налик на звонки, гусларски, народни песнички мозаик.“¹⁰

Манојло Ђорђевић Призренац је протагониста културног и историјског наслеђа. Иза свега је његова тежња да изнесе патриотску функцију путем певања, тзв „певања на народну“. Улога такве поезије је да буде *чувар истине и заступник судбине српског народа*, јер су њени јунаци хероји и борци за опстанак. У питању је поезија која је одсјај косовског мита, а што јесте и национални лик српског народа, нарочито српског народа на Косову и Метохији.

И у приповедачком раду, као у поезији, став, стилско обликовање и поруке Манојла Ђорђевића Призренца карактерише подвижништво. „Његови јунаци стварање себе, своје спасење, виде у сусрету са прапочетком, са Творцем. Имагинација у његовим приповеткама „дело“ је преображаја, а најчешће се дешава преко покајања. Христијанизација и ликова и догађаја у Призренчевим приповеткама доминантнија је но код већине тадашњих писаца. Његови јунаци су на богочовечанском путу или теже да тим путем крену. Тек у сусрету са Богом они решавају свој очај, јер само тада они не остају усамљени и несхваћени. Дане, јунак приповетке *Пиштољ*, враћа се на Косово, у манастир Дечане, да пронађе или потврди свој идентитет. И *Четири божјиње приповетке*, симболички, време Христовог рођења везују за време општег, новог рађања или преображаја. Чудо које се, попут имагинације и фантастике, догоди у његовим приповеткама, као драмски обрт, делује посве реално и могуће. Тиме се, често, такав поступак није узимао као чисто литерарни, а порука је примана као догматика. То је, рекло би се, један од разлога Призренчеве анонимности и заборава на почетку 20. века, на почетку модернизма.“¹¹

То подвижништво није страно ни у његовим драмама, ни у епском спеву *Слободарка*. У многим, ако не у свим случајевима, Ђорђевићеви јунаци су жртве, не и целати. Осуђени су на трпљење и муку, али и „награђени“ Божјим даром и преображењем. Такво опредељење М. Ђ. Призренца, у време када ствара већ је традиционално, јер је потрага за Богом у извесној мери тада била конзервативна тема писаца.

О страдању за друге он пише у својим делима, где смрћу његови јунаци устају на побуну против неправде, сматрајући да је такав пример најбоље средство да се проговори о истини којој иначе теже. Таква смрт је сусрет са Богом, катарзична и преображењска.

Владика Атанасије Јевтић је писао да „ништа није неодрживије од живота за Правду. Само је снажнија и неодрживија смрт за Правду.“¹²

То „стварање себе“ Призренчеви јунаци виде тек у сусрету са Богом, као што је случај код Апостола Павла, где он у *Посланици Галатима* каже: „А живим – не више ја, него живи Христос у мени“.¹³ Отац Јустин у тумачењу *Посланице Галатима* и каже да је зато „сав смисао и сав циљ човекова бића на земљи: *обући се у Богочовека Христа* (Гал. 3,27), и живети Богочовеком Христом у потпуности, заменити себе Њиме, не живети више као човек већ као благодатно богочовечанско биће, у коме је Бог увек на првом а човек увек на другом месту, у коме човек мисли, осећа, дѣла, *живи Богом* (Гал. 2,20). Тек са Богочовеком Христом постаје се прави човек, потпун, бесмртан, вечни човек.“¹⁴

10 Леовац 1994, 6.

11 Денић 2009, 173.

12 Јевтић 1997, 72.

13 Св. Апостол Павле, 2,20.

14 (<http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Svetopismo/Galatima/Galatima00.htm>)

У том вертикалном кретању и уздизању, у атмосфери и намени својих порука Призренац се суштински приближио митском националном бићу Срба, чак, негде, готово романтичарски, дајући у томе слику одабраног народа.

„У случају Срба“, каже Сања Бошковић, „Косовски културолошки мит је нека врста личне карте у којој су зацртане основне одлике духовно-менталне колективне физиономије. То је духовни простор у коме су зацртане препознатљиве вредности које инспиришу и наводе колективно кретање у историјском времену и простору. Када бисмо себи дозволили мало више слободе, могли бисмо рећи да је Косовски културолошки мит ментална структура која у битном одређује наше колективно понашање.“¹⁵

Дело Манијла Ђорђевића Призренца заветна је косовска слика. Косово је, нарочито у песмама, његово поетско врело, завичај од кога се никада није одвојио. *Од смрти, Боже, спаси ме сад/ Само док чујем веселе гласе:/ Слободан Срб је и Призрен град*, пева у песми *Сужањ у туђини*, он, сужањ, за кога је божанско царство само у завичају.

Његов патриотизам је искрен, у потпуности задојен косовским култом и косовском ванвременском несрећом.

Литература

- Босанска вила, (1896): бр. 17, Сарајево: Учитељски збор Српске школе.
- Бошковић, Сања (2014): *Косовски културолошки мит*, Београд: Службени гласник.
- Денић, Сунчица (2003): *Књижевно дело Манојла Ђорђевића Призренца*, Лепосавић, Београд, Косовска Митровица: Институт за српску културу – Приштина, НИЛП „ПАНПОРАМА“, Филозофски факултет.
- Денић, Сунчица (2009): *Српска приповетка на Косову и Метохији у 19. веку*, Место приповетке у српској књижевности, Научни састанак слависта у Вукове дане, 38/2, Београд: МСЦ.
- Ђурић, Војислав (1980): *Говор поезије III*, Београд: Просвета.
- Јевтић, Атанасије (1997): *Косовска мисао и опредељење Епископа Николаја, Владика Николаја у свом и нашем времену*, Србиње.
- Леовац, Славко (1994): *Поезија и критика*, Београд: Просвета.
- Милошевић, Никола (1998): *Има ли историја смисла?*, Приштина: „Grigorije Božović“.
- Поповић, Авва Јустин (2008): *Тумачење Посланице Галатима Светог Апостола Павла*, 20. септембар, Светосавље.
- (<http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Svetopismo/Galatima/Galatima00.htm>)
- Поповић, Миодраг (1977): *Видовдан и часни крст*, Београд: Слово љубве.
- Поповић, Свети Јустин (2020): *Он међу њима*, Изабрани текстови, Избор и предговор Сунчица Денић, Београд: Српска књижевна задруга
- Св. Апостол Павле, *Посланица Галатима*, 2,20.
- Скерлић, Јован (1966): *Култ прошлости, Епоха романтизма*, Београд: Нолит.

15 Бошковић 2014, 20.

**VOTIVE PICTURE OF KOSOVO IN
MANOJLO ĐORĐEVIĆ PRIZRENAC'S POETRY**

Manojlo Đorđević Prizrenac is a poet, narrator, playwright and travel writer. His poetry remains the least approachable part of all his work. We can find it only in papers and magazines of the second part of the XIX century. His poems were published in "Bosanska vila", "Otadžbina", "Srbadija", "Srpski zabavnik", "Javor"...

Significant place in his poetry belongs to Kosovo's fate, its myth as well as the faith, truth and love. His poetry is neither pure heroic nor enthusiastic because it descends from sorrow and rebellion for Kosovo and Metohija. It is resigned and meditative, painful and nostalgic memory of the past.

This poetry expresses people's soul and the atmosphere of suffering and freedom. Though being out of interest for new reading, poetry of Manojlo Đorđević Prizrenac takes its place of exceptional importance not only for the Kosovo-Metohija's literature but also for the whole Serbian.